

Unitat 2. LA RELIGIÓ A MESOPOTÀMIA I EGIPTE

1. Les primeres civilitzacions urbanes

En el Neolític van sorgir dues civilitzacions a les valls fluvials del Pròxim orient. Van fer-se ciutats gràcies a l'augment de població i al desenvolupament de l'agricultura (drenatge i irrigació).

Aquestes cultures urbanes van originar estats, regnes i imperis des del sisè mil·lenni abans de Crist (any 5.000). On ara hi ha Iraq, Kuwait i països propers va sorgir la civilització de Sumer, Babilònia i Assíria (Mesopotàmia). On ara hi ha Egipte i part del Sudan, la civilització egípcia.

En les dues hi havia reis (que eren intermediaris amb els déus o bé déus vivents), uns grups intermedis (sacerdots, funcionaris i soldats) i un grup nombrós de treballadors. També hi havia esclaus.

Les primeres ciutats: Tenien un govern autònom i eren ciutats Estat, amb culte a un déu propi. Hi havia jerarquia social, lleis i una certa divisió del treball.

L'escriptura: invent que data de finals del 4t mil·lenni a.C., i correspon a Sumer, Egipte, la Xina i l'Índia. S'aplicava a l'administració dels recursos, i se n'ocupaven els escribes.

2. La religió mesopotàmica

La primera cultura mesopotàmica, Sumer, va desenvolupar una **religió complexa**: va *influir* en totes les altres dels imperis successius: accadi, babilònic, etc.

Creences:

- culte a la fertilitat de la terra, a l'aigua i també al cel i als déus del firmament (societat agrària)
- politeistes: adoraven molts déus locals. resaven pregàries i cantaven himnes
- els humans van ser creats pels déus per servir-los: els oferien ofrenes i sacrificis
- visió negativa de la vida més enllà de la mort (lloc subterrani, lloc de set...) Consideraven la vida el bé és valuós: volien millorar l'existència terrenal.

Déus que adoraven els *sumeris*: An/Anu (déu suprem, creador, déu del cel); Enk/Ea (déu de les aigües); etc.

Déus que adoraven els *babilonis*: associats als dies a la setmana i a la Lluna, el Sol i els 5 planetes coneguts. Destaquen: Marduk, Inanna/Ixtar, Xamaix/Utu, Sin...

Monarquia: els reis eren els summes sacerdots, enllaços entre els déus i els homes. Vetllaven per l'harmonia amb la natura

Un ritual important era el matrimoni sagrat entre el cel i la terra, representat pel rei i la summa sacerdotessa de la ciutat. Així renovaven la fertilitat de la terra després de l'hivern (vinde entre els déus i la humanitat).

L'art i la religió: l'art s'ha utilitzat molt per a transmetre ensenyaments religiosos. **Escultura:** des de petites estàtues votives fins relleus assiris i les esteles –amb textos – dedicades als reis sacerdots.

Arquitectura: construïen amb materials de la regió (fang, canyes...). Invents: l'arc i la volta; l'ús de maons i – algunes vegades – pedra calcària i ceràmica acolorida per decorar parets.

Ziggurat: tipus de temple mesopotàmic. Torre esglaonada, de diverses plantes superposades, cadascuna més petita que l'anterior. Era com una ciutat sagrada dins la ciutat: a la part altra hi havia l'altar (la casa del déu). Els esglaons "conduïen" al cel.

El Codi d'Hammurabi: és una col·lecció de normes civils que regula els deures, tracta de solucionar conflictes i d'administrar justícia. Es deu a un rei de Babilònia del 1750 a.C. i està escrit en "cuneïforme". Les lleis es presentaven com revelades per una divinitat per a donar-los legitimitat religiosa. Notable influència dels sacerdots, com intermediaris.

3. Mort, màgia i endevinació a Mesopotàmia

Els pobles de Mesopotàmia ni creien en un paradís ni esperaven en la immortalitat. Cercaven de viure millor en aquest món, a la terra: amb la ciència, la màgia o l'endevinació.

La **mort**: concepció *pessimista* del més enllà, una experiència trista en un infern dissortat. Vivien com fantasmes: cap premi per a qui s'havia comportat bé

Aquesta situació d'**angoixa** s'expressa en el *Poema de Gilgameix*: rei que cerca sense aconseguir-ho el secret de la immortalitat per a un amic seu [veure fragment en el llibre, 30].

En el *període babilònic* van afegir **noves creences**: a) els justos serien **recompensats**; b) existeix un "Jardí de l'Edèn" (**paradís** d'arbres fruiters) [coincideix amb la visió de la *Bíblia* jueva, que arribà a Occident]

A Babilònia i Assíria: *pràctiques màgiques i d'endevinació.*

Màgia: pretén dominar l'energia vital de la natura, i vèncer els esperits dolents (enviats pels déus coma càstig)

Endevinació: vol intuir la voluntat dels déus i predir el futur. Estudien signes o presagis (vols de les aus, l'observació de fetges,...). Destaca l'astrologia: predicció del futur estudiant el moviment dels astres (cada un associat a un déu, i anàlisi de la seva posició en un horòscop: destí de les persones)

La ciència a Mesopotàmia: reservaven un enfocament racional per les qüestions tècniques o problemes concrets (pels grans enigmes usaven els "mites"). Destaca: matemàtiques (càlcul en base sexagesimal a Sumer) i astronomia (calendaris i mesura del temps, a Babilònia).

4. La religió egípcia

Concepció **optimista** de la vida en "el país del Nil": a) regularitat del riu; b) seguretat d'una vall aïllada.

Creences:

- *politeistes*: adoraven molts déus. Alguns pensaven que eren manifestacions diferents segons la situació d'un únic déu
- el món es basa en la repetició de cicles naturals i una vida després de la mort. Però... l'ànima només perdura si el cos es conserva intacte: protecció de les tombes i momificació dels cossos

Déus: cada regió o ciutat tenia el seu. Es van adorar arreu *els cultes més populars*: Ra (o Ammó, el déu del Sol); Thot (escriptura); Ossiris (resurrecció) i Isis (deessa mare i de la saviesa), amb el seu fill Horus (déu falcó o déu del Cel); Seth (déu del desert i de la guerra), Anubis (que condueix les ànimes dels morts), etc.

Monarquia: el faraó era considerat un déu vivent, encarnació de Ra o d'Horus. després de la mort es convertia en Ossiris.

Funció del faraó: garantir l'harmonia del món (cicles de la natura, crescudes del Nil, estacions, collites...). Si se'n preservava el cos podia obtenir-se la vida eterna (grans piràmides del Regne Antic); des del Mitjà, calia preservar el cos de tothom.

L'art: molt lligat a les creences religioses, principalment als cultes funeraris. **Pintures:** decoren l'interior de les tombes amb escenes quotidianes. Figures planes, sense volum (perspectiva frontal i de perfil, només). **Escultures:** de faraons i déus (a vegades sacerdots, escribes o nobles també). Presentació **hieràtica** (rígida i frontal) [veure els seus símbols del seu poder com a rei i com a déu: fotografia p. 33]. Algunes figures d'artesans i pagesos es posaven dins d'algunes tombes riques per a què els servissin en l'altra vida. **Arquitectura:** temples i piràmides amb grans blocs de pedra (veure apartat següent)

Temples de Ramsès II (s. XIII a.C.): va ser un faraó poderós del regne Nou. Destaca temples d'Abu Simbel, ampliacions del temple dedicat a Ammó a Luxor [veure el dibuix de p. 33], una gran tomba a la Vall dels Reis (Tebe), etc.

5. Mòmies i piràmides: cultes funeraris egipcis

Creien que l'ànima immortal seria jutjada després de la mort. **Conservar el cos** els semblava fonamental per gaudir d'una altra vida després d'aquesta (mastabes, piràmides i hipogeus).

Judici: després de la mort, **Anubis** guiava fins a **Ossiris** (déu de la resurrecció, que regnava entre els morts). **Thot**, déu de l'escriptura, feia el procés. L'ànima era pesada per **Anubis** i si no tenia maldats **Horus** (el déu del cel) el duia a Ossiris per a la vida eterna. Si no era digne aniria als inferns. Escena del "Llibre dels morts" (d'Ani) (amb escriptura jeroglífica). – Hi havia indicacions i conjurs màgics: creien també en la màgia.

Momificació: Procés costós i car per conservar els cossos. la gent que no era rica (a més calia un sarcòfag i construir una tomba) eren enterrats al desert.

Les construccions funeràries:

- a) *Mastaba*: tomba rectangular per a persones nobles, amb una cambra funerària sota terra. Més antic
- b) *Piràmide esglaonada*: És la superposició de diferents mastabes. Nou tipus de construcció
- c) *Piràmide*: Calia molta gent per construir-les (es feia després de la collita i abans de la sembra). principalment en el Regne Antic. Dificultat de construcció. camí cap al cel...
- d) *Hipogeu*: buscaven ser enterrats en llocs segurs, com a casa eterna: dins de la roca. per enterrar-hi famílies senceres i completament decorades. Protecció per a l'altra vida.

Dossier 1: "Interpretar símbols"

Les persones utilitzem signes i símbols (exemples quotidians...). Es tracta de senyals que ens transmeten un missatge o aporten una informació.

Signes: tenen dos nivells de lectura: a) una forma [el que capten els sentits] i b) un contingut [allò que vol dir]. Es poden classificar en: a) índici (relació natural: fum-foc); b) icona (semblança real: sortida emergència, serveis d'homes o dones...); c) símbol (és arbitrari i s'ha establert per tradició, per acord (banderes).

Per tant, **per entendre el missatge d'un símbol necessitem aprendre'n els significat**, no n'hi ha prou en veure'l. Els mites i les religions usen el llenguatge simbòlic (fan present allò que és absent).

Significats dels símbols

- a) Colors: blanc, negre, verd, vermell...
- b) Nombres: 1, 4, 7, 10...
- c) Objectes: lira, espasa...
- d) Animals i plantes: serp, escarabat...
- e) Figures: piràmide, roda, creu egípcia...
- f) Elements i fenòmens naturals: sol, lluna, foc, aigua...

Dossier 2: “Els mites de la Creació a Mesopotàmia i Egipte”

Mites **mesopotàmics**: *creació de l'univers* (Marduk va vèncer Tiamat i el va partir en dues meitats: el bé i el mal coexisteixen... i l'ordre i el caos també); *creació de la humanitat* (els homes han de servir els déus i tenen una tendència innata al mal); *diluvi universal* (un home just i la seva família salven a la humanitat degenerada de la destrucció dels déus)

Mites **egipcis**: *creació de l'univers* (sempre hi ha una forma semblant: Ammó o Ra creen l'ordre...); *creació de la humanitat* (o bé van ser creats de les llàgrimes de Ra, que dona la vida; o del fang gràcies a un déu terrissaire...: els dona l'alè vital).

Vocabulari

- **capitell**: element decoratiu dalt d'una columna o pilar
- **cuneïforme**: tipus d'escriptura amb incisions sobre tauletes d'argila
- **encarnació**: acció d'una deïtat que neix com a humana i viu un temps entre els homes
- **escriptura**: capacitat tècnica de fixar el llenguatge: facilita la comunicació i l'administració. Amb ella comença la història.
- **esfinx**: figura amb cos de lleó i cap humà
- **hieràtic**: majestuós, rígid, monumental. S'associa a l'escultura egípcia
- **hierogàmia**: Matrimoni sagrat, especialment entre el cel i la terra (divinitat i humanitat).
- **hipogeu**: sepultura excavada a la roca o sota terra
- **hipòstil**: sala amb un sostre que s'aguanta en moltes columnes
- **infern**: regne subterrani i dissortat on habiten les ànimes dels difunts.
- **mastaba**: tomba egípcia amb forma de tronc de piràmide
- **monoteïsta**: creença en què només existeix un sol déu
- **obelisc**: pilar monumental quadrat que s'estreny cap amunt i acaba en punta de piràmide. Té sentit religiós o commemoratiu
- **panteó**: Conjunt de tots els déus d'una religió.
- **politeïsm**: creença en l'existència de molts déus
- **vall fluvial**: terreny per on transcorren alguns rius: terra fèrtil, en part degut a les seves crescudes